

de. Det fremgår med al ønskelig tydelighed af Heinachers undersøgelse, at protestantiske præster spillede en overordentlig vigtig rolle for nazismens udbredelse i Flensburg-området. Omvendt ved man fra andre tyske undersøgelser, at katolske områder ofte opviste en forbavsende resistens over for nazismen. Set på denne baggrund ville det have været rart med en mere åben og eksplicit forholden sig til religionsaspektet.

Kunne forklaringerne på højreradikalismens og i sidste ende også nazismens succes med fordel uddybes og suppleres, virker forklaringerne på NSDAP's relativt sene organisatoriske og vælgermæssige succes i området helt udtømmende. Jeg skal ikke gå i detaljer med Heinachers nuancerede forklaring, blot påpege at der fremdrages en række politiske, sociale, internt organisatoriske forhold m.v., som i lang tid hæmmede den lokale partiorganisations aktiviteter.

Men successen for NSDAP blev som nævnt også en realitet i Flensburg. Heinacher har gennemført en glimrende analyse af baggrunden herfor. De anførte begrænsninger ved arbejdet skal derfor ikke opfattes som en invaliderende kritik, men som et oplæg til, hvor supplerende analyser med tiden kunne starte.

Thorsten Borring Olesen

Alfred Peters: *Wandervogel und deutsche Freischar in Flensburg 1911-1933*. (Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte nr. 37, 1986). 313 s.

Det 20. årh.'s omfangsrige sortiment af tyske ungdomsbevægelser har i de seneste årtier været genstand for en øget interesse. Dels fordi 1960'ernes og 70'ernes ungdomsoprør også gav anled-

ning til en dybere sociologisk, politisk og historisk beskæftigelse med ungdom som særligt generationsfænomen, og dels fordi analyser af nazismen kunne henvise til, at nazisterne i mange tilfælde havde hentet organisatorisk og ideologisk inspiration hos de tyske ungdomsbevægelser.

I nyere tid er det ikke mindst sociologer og historikere som Walter Laqueur (hans bog »German youth« er oprindeligt fra 1962, men er udkommet på tysk i flere udgaver siden 1978), Ulrich Aufmuth, Detlev Peukert, John Gillis, Peter Stachura m.fl., der har taget den tidlige tyske ungdomsbevægelse op til behandling. Flertallet af disse forskere deler holdningen, at den tyske ungdomsbevægelse generelt ikke kan karakteriseres som en proto-fascistisk bevægelse, men nok at der var et vist sammenfald af ideer og målsætninger mellem de to bevægelser. Som nazismen kan også ungdomsbevægelsen betragtes som et oprør mod den gældende samfundsorden i det moderne industrisamfund. Og som nazisterne forsøgte en stor del af ungdomsbevægelsen ligeledes at imødegå moderniteten ved en tilbagevenden til mere traditionelle og 'klassiske' ideer hentet i perioden før industrisamfundets gennemslag.

Man skal dog være varsom med at tillægge den tyske ungdomsbevægelse for generelle og ensartede holdninger i årtierne før den nazistiske magtovertagelse. Det fremgår bl.a. klart af Alfred Peters' bog om de tyske »vandrefugle« i Flensburg i perioden 1911-1933. Som Peters gør opmærksom på, var ungdomsbevægelsen uhyre bredt komponeret og bestod af grupper, der havde vidt forskellige målsætninger og interesser. Bare inden for vandrerbevægelsen var der store forskelle grupperne imellem. Spændvidden gik således fra nationalistisk-orienterede vandrefugle til socialistiske ditto.

Denne forskellighed dokumenterer Peters til fulde i sin bog. Han var selv medlem af ungdomsbevægelsen i Weimar-perioden og har derfor et førstehåndskendskab til bevægelsen. Det er en klar fordel i dette arbejde, fordi der er meget store huller i det skriftlige kildemateriale, der kan belyse ungdomsbevægelsens historie i Flensburg op til 1933. Peters bruger det, der er tilgængeligt og giver undertiden et særdeles detaljeret billede af, hvad byens vandrefugle foretog sig, når de var sammen på ture, var forsamlet til sang- og diskussionsaftner eller afholdt stævner.

Så langt, så godt; men detaljerigheden er måske også bogens største svaghed. Man skal i hvert fald være uhyre interesseret i ikke blot Flensburgs lokalhistorie, men også særligt i de flensburgske vandrefugles historie for at opretholde interessen intakt bogen igennem. Problemet er, at bogen er for lidt analytisk i sin tilgang, og når den endelig er, hentes argumentationen som regel fra den allerede eksisterende litteratur om den tyske ungdomsbevægelse. Der er for meget almen beskrivelse og for lidt analyse af ungdomsbevægelsens særlige vilkår og fremtrædelsesformer i Flensburg til for alvor at gøre den vedkommende for en udenforstående læserkreds.

Det er måske også derfor, at det mest interessante næsten er den fiktive diskussion mellem læser og forfatter, som afslutter bogen. Denne diskussion handler ikke specielt om forholdene i Flensburg, men om den tyske ungdomsbevægelses historiske indplacing, om forbindelsen til nazismen og om forskellene på bevægelsen og det senere ungdomsoprør i 1960'erne og '70'erne. Her findes der mange fine iagttagelser og overvejelser foretaget af en person, som selv kendte datidens ungdomsbevægelse indefra, og som også siden via sit virke som skoleleder i

byen har et indgående kendskab til ungdomsforhold i efterkrigstiden. Egentlig burde man overveje, om dette 'essay' – ledsaget af en kort introduktion til problemstillingen – ikke kunne udgives som en lille særskilt publikation.

Thorsten Borring Olesen

Kurt Jürgensen: *Die Briten in Schleswig-Holstein 1945-1948. Mit Photographien von Gerhard Garms.* (Wachholtz Verlag, 1989). 167 s.

Egentlig er der tale om to udgivelser. Hoveddelen består af ca. 100 siders gengivelser af udvalgte motiver fra et stort fotoarkiv, der belyser disse sparsomt fotograferede første efterkrigsår. Dertil slutter sig en nyttig redegørelse, der formidler en række grundlæggende oplysninger om den britiske besættelsesmagts ankomst til provinsen Slesvig-Holsten og dens organisation i de følgende år.

Fotoarkivet blev i 1987 skænket til Landesarchiv Schleswig-Holstein. Det består af ca. 450.000 m film fra Nordmark Film i Kiel. Under krigen var indehaveren, Gerhard Garms, korrespondent for den tyske krigsmarine. Kort efter hjemkomsten til sin fødeby kunne han hente alt sit udlejrede apparatur tilbage fra en gård ved Slesvig og begynde at arbejde for den britiske militærregering, der blandt andet udgav Kiel Journal. Med sit kamera har han fastholdt situationer og mennesker i besættelsesmagts historie.

Udvalget belyser både hverdagen og enkelte vigtige etaper i besættelsesstyrets udvikling. De fleste billeder er centreret om byen Kiel, hvor militærregeringen havde sit hovedkvarter i Gestapos tidligere bygning, der nu bar navnet Somerset House. Hertil må også regnes godset Altenhof, hvor regional-